

मुंबई महानगर परिसरातील हवा प्रदूषण
नियंत्रणासाठी उपाययोजना करण्यासाठी
समन्वय समिती स्थापन करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन

पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग

शासन निर्णय क्र. याचिका-२०२३/प्र.क्र.१७७/तां.क.२

मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई -४०००३२.

दिनांक - ०५ फेब्रुवारी, २०२४.

प्रस्तावना -

मा.उच्च न्यायालय, मुंबई यांनी विविध वृत्तपत्रातील लेखांमध्ये प्रकाशित झालेल्या बातम्यांच्या आधारे मुंबई आणि परिसरातील हवेच्या खालावत असलेल्या गुणवत्तेची दखल घेऊन सु. मोटो जनहित याचिका क्र. ०३/२०२३ दाखल करून घेऊन त्यामध्ये दि.३१/१०/२०२३, दि.०६/११/२०२३, दि.१०/११/२०२३ व दि. ११/१२/२०२३ रोजी आदेश पारित केले आहेत. सदर आदेशामध्ये मा. न्यायालयाने राष्ट्रीय राजधानी क्षेत्र आणि लगतच्या भागात हवा गुणवत्ता व्यवस्थापन आयोग कायदा, २०२१ (२०२१ चा कायदा २९) नुसार केंद्रीय कायद्याच्या धर्तीवर काही विधायक यंत्रणा तयार करण्याबाबत विचार करण्याचे निर्देश शासनास दिले आहेत.

मा.उच्च न्यायालय, मुंबई यांनी दिलेल्या आदेशानुसार मुंबई महानगर परिसरातील प्रदूषणाच्या विविध स्रोतांना ग्राह्य धरून बहुआयामी दृष्टिकोन आणि उपाययोजना करण्यासाठी समन्वय समिती स्थापन करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधिन होती. त्यानुसार शासन खालीलप्रमाणे निर्णय घेत आहे.

शासन निर्णय :-

मुंबई महानगर क्षेत्र परिसरातील (एमएमआर) हवा प्रदूषण नियंत्रित करणे आणि कालबद्ध कृती योजना अंमलात आणणे, विशेषतः हिवाळ्याच्या महिन्यांत, जेव्हा हवेतील प्रदूषण पातळी जास्त असते, तेव्हा अल्प, मध्यम आणि दीर्घकालीन उपाययोजना व अंमलबजावणी करण्यासाठी खालीलप्रमाणे समन्वय समिती गठीत करण्यात येत आहे :-

अ.क्र.	समितीचे सदस्य	पद
१.	आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका	अध्यक्ष
२.	महानगर आयुक्त, मुंबई महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरण (एमएमआरडीए), मुंबई	सदस्य
३.	उपाध्यक्ष तथा व्यवस्थापकीय संचालक, सिडको, नवी मुंबई.	सदस्य
४.	उपाध्यक्ष तथा मुख्य कार्यकारी अधिकारी, म्हाडा, मुंबई.	सदस्य

५.	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, मुंबई	सदस्य
६.	व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ, मुंबई	सदस्य
७.	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, झोपडपट्टी पुनर्वसन प्राधिकरण (SRA), मुंबई	सदस्य
८.	परिवहन आयुक्त, परिवहन विभाग, महाराष्ट्र	सदस्य
९.	महापालिका आयुक्त, ठाणे/ नवी मुंबई/कल्याण-डोंबिवली/मीरा भाईंदर/वसई-विरार/पनवेल/उल्हासनगर/भिवंडी-निजामपूर शहर महानगरपालिका मुख्याधिकारी, अंबरनाथ/बदलापूर/अलिबाग/खोपोली/पेण/खालापूर नगर पालिका /नगर परिषद	सदस्य
१०	पोलीस आयुक्त, मुंबई/ठाणे/नवी मुंबई/मिरा-भाईंदर	सदस्य
११	सह पोलीस आयुक्त (वाहतूक), मुंबई	सदस्य
१२	पोलीस अधीक्षक, ठाणे/पालघर/रायगड	सदस्य
१३	आयुक्त, आरोग्य सेवा तथा व्यवस्थापकीय संचालक, राष्ट्रीय आरोग्य अभियान, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, महाराष्ट्र शासन	सदस्य
१४	भारतीय तंत्रज्ञान संस्था (IIT), मुंबई यांचे प्रतिनिधी	तज्ञ सदस्य
१५	इन्स्टिट्यूट ऑफ केमिकल टेक्नॉलॉजी (ICT), मुंबई यांचे प्रतिनिधी	तज्ञ सदस्य
१६	राष्ट्रीय पर्यावरण अभियांत्रिकी संशोधन संस्था (NEERI), नागपूर यांचे प्रतिनिधी	तज्ञ सदस्य
१७	अधिष्ठाता, सर जे.जे .हॉस्पिटल, मुंबई	सदस्य
१८	सदस्य सचिव, महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ, सायन, मुंबई.	सदस्य सचिव

आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका यांच्या अध्यक्षतेखाली गठित सदर समन्वय समितीची कार्यक्षमता खालीलप्रमाणे राहिल -

१. मुंबई महानगर (MMR) परिसरातील हवेची गुणवत्ता सुधारण्यासाठी सर्वसमावेशक धोरणांच्या अंमलबजावणीवर देखरेख आणि मार्गदर्शन करणे.
२. शासकीय संस्था, गैर सरकारी संस्था (NGO), संशोधन संस्था, उद्योग आणि नागरिक यांच्यासह हवा गुणवत्ता व्यवस्थापनामध्ये सहभाग असलेल्या विविध भागधारकांमध्ये प्रभावी समन्वय आणि सहयोग सुनिश्चित करणे.
३. हवेची गुणवत्ता सुधारणेसाठी शासन किंवा संबंधित प्राधिकाऱ्याने ठरवून दिलेली उद्दिष्टे आणि ग्रेडेड रिस्पॉन्स ॲक्शन प्लॅन (GRAP) ची अंमलबजावणी व सनियंत्रण करणे.

४. मुंबई महानगर (MMR) परिसरातील हवा प्रदूषणाशी संबंधित नवनवीन आव्हाने आणि समस्या जाणून त्यांचे निराकरण करणे.
५. हवा प्रदूषण नियंत्रणासाठी राबविण्यात येणाऱ्या अल्प, मध्यम आणि दीर्घकालीन मुदतीच्या उपाययोजनांच्या अंमलबजावणीसाठी, विशेषतः हिवाळ्याच्या महिन्यात, जेव्हा हवा प्रदूषणाची पातळी जास्त असते तेव्हा वेळेनुसार सर्वसमावेशक कृती योजना तयार करून त्याची अंमलबजावणी करणे.
६. हवा प्रदूषण नियंत्रणासाठी कायमस्वरूपी उपाययोजनांसाठी धोरण आणि संस्थात्मक यंत्रणा/संरचना मजबूत करणे.
७. हवा प्रदूषण नियंत्रणाबाबत जनजागृती आणि करण्यात येणाऱ्या विविध उपाययोजना लोकांपर्यंत पोहोचण्याकरिता राबविण्यात येणाऱ्या उपक्रमांचा तपशीलवार आराखडा तयार करणे.
८. मुंबई महानगर (MMR) परिसरातील हवेची गुणवत्ता सुधारण्यासाठी सर्वेक्षण आणि संशोधन करणे.

समन्वय समितीचे अधिकार आणि कार्ये:

१) मुंबई महानगर प्रदेश (MMR) मधील हवेच्या गुणवत्तेचे रक्षण आणि सुधारणा करण्यासाठी अशा सर्व उपाययोजना, निर्देश आणि तक्रारींचे निवारण करण्याचा अधिकार समितीला असेल. तसेच मुंबई परिसरातील हवेच्या गुणवत्तेचे संरक्षण आणि सुधारणा करण्यासाठी आवश्यक अशा सर्व उपाययोजना करणे.

२) विशेषतः हवा प्रदूषण कमी करण्यासाठी उपाययोजना करणे आणि लगतच्या भागात हवा प्रदूषणास कारणीभूत किंवा होत असलेल्या उपक्रम/ क्रियांचे नियमन करणे किंवा प्रतिबंधित करणे यासह आपली कर्तव्ये पार पाडण्यासाठी समितीला खालील अधिकार असतील -

i) मुंबई महानगर (MMR) परिसरातील सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या (ULBs) उपक्रमांबाबत समन्वय साधणे,

ii) मुंबई महानगर क्षेत्रातील हवा प्रदूषण प्रतिबंध, नियंत्रण आणि कमी करण्यासाठी विविध कार्यक्रमांचे नियोजन आणि अंमलबजावणी करणे,

iii) हवेच्या गुणवत्तेसाठी विविध मानके निश्चित करणे,

iv) मुंबई महानगर (MMR) परिसरातील हवेच्या गुणवत्तेवर परिणाम करणाऱ्या व विविध स्रोतांमधून उत्सर्जित होणाऱ्या प्रदूषकांबाबत मानके तयार करणे.

v) परिसरामधील कोणतेही उद्योग, कार्य किंवा प्रक्रिया किंवा उद्योगांचे वर्ग ज्यांचा या परिसरातील हवेच्या गुणवत्तेवर परिणाम होतो, अशा परिसरामध्ये उद्योग, कार्य किंवा प्रक्रिया किंवा उद्योगांचे वर्ग यांवर निर्बंध लावणे, तथा काही सुरक्षिततेच्या उपाययोजना लागू करण्याच्या अधीन राहून उद्योग, कार्य किंवा प्रक्रिया किंवा उद्योगांचे वर्ग यांवर निर्बंध लादणे.

vi) परिसरातील औद्योगिक संस्था, उपकरणे, यंत्रसामग्री, उत्पादन किंवा इतर प्रक्रिया, साहित्य किंवा पदार्थ/माल यांची तपासणी करून, परिसरातील हवा प्रदूषण कमी करण्यासाठी उपाययोजना करणे याकरिता संबंधितांना निर्देश देणे, अधिकारी किंवा व्यक्तींना आदेशाद्वारे निर्देश देऊन परिसरातील हवा प्रदूषण नियंत्रण/ प्रतिबंध करणे.

vii) मुंबई महानगर प्रदेशातील कोणतीही व्यक्ती, अधिकारी किंवा कोणत्याही प्राधिकरणाला हवा प्रदूषण नियंत्रणासाठी लेखी निर्देश जारी करणे आणि अशा व्यक्ती, अधिकारी किंवा प्राधिकरण यांनी सदर निर्देशांचे पालन करणे बंधनकारक राहिल.

सदर समन्वय समितीचे निर्णय/ निर्देश मुंबई महानगर परिसरातील सर्व संबंधित शासकीय/ निमशासकीय/ खाजगी यंत्रणा आणि भागधारकांसाठी बंधनकारक असतील.

• समितीची बैठक -

मुंबई महानगर प्रदेशातील हवा प्रदूषण नियंत्रणासाठी तयार करण्यात आलेल्या अल्प, मध्यम आणि दीर्घकालीन उपाययोजनांच्या अंमलबजावणीचा आणि उपस्थित झालेल्या अथवा भविष्यातील आव्हानांचा आढावा घेण्यासाठी समन्वय समितीची दर महिन्यातून एकदा बैठक घेण्यात यावी.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०४२०२०५१६४५४४६२०४ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(प्रविण दराडे, भाप्रसे)

प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत :-

१. मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई-३२.
२. मा. उपमुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई-३२.
३. मा. उपमुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई-३२.
४. आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका, मुंबई.
५. महानगर आयुक्त, मुंबई महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरण (एमएमआरडीए), मुंबई.
६. उपाध्यक्ष तथा व्यवस्थापकीय संचालक, सिडको, नवी मुंबई.
७. उपाध्यक्ष तथा मुख्य कार्यकारी अधिकारी, म्हाडा, मुंबई.
८. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, मुंबई
९. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ, मुंबई
१०. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, झोपडपट्टी पुनर्वसन प्राधिकरण (SRA), मुंबई
११. परिवहन आयुक्त, परिवहन विभाग, महाराष्ट्र
१२. महापालिका आयुक्त, ठाणे/ नवी मुंबई/कल्याण-डोंबिवली/मीरा भाईंदर/वसई विरार/पनवेल /उल्हासनगर/ भिवंडी-निजामपूर शहर महानगरपालिका
१३. आयुक्त, आरोग्य सेवा तथा व्यवस्थापकीय संचालक, राष्ट्रीय आरोग्य अभियान, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, महाराष्ट्र शासन.

१४. पोलीस आयुक्त, मुंबई/ठाणे/नवी मुंबई/मिरा-भाईंदर.
१५. सह पोलीस आयुक्त (वाहतूक), मुंबई.
१६. पोलीस अधीक्षक, ठाणे/पालघर/रायगड.
१७. मुख्याधिकारी, अंबरनाथ/बदलापूर/अलिबाग/खोपोली/पेण/ खालापूर नगर पालिका / नगर परिषद.
१८. भारतीय तंत्रज्ञान संस्था (IIT), मुंबई यांचे प्रतिनिधी.
१९. इन्स्टिट्यूट ऑफ केमिकल टेक्नॉलॉजी (ICT), मुंबई यांचे प्रतिनिधी.
२०. राष्ट्रीय पर्यावरण अभियांत्रिकी संशोधन संस्था (NEERI), नागपूर यांचे प्रतिनिधी.
२१. अधिष्ठाता, सर जे.जे. हॉस्पिटल, मुंबई.
२२. सदस्य सचिव, महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ, सायन, मुंबई.
२३. निवडनस्ती.
